

УДК 349

ПРАВОВІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО СПОРТУ В УКРАЇНІ

LEGAL BASIS OF DEVELOPMENT OF YOUTH SPORT IN UKRAINE

Товстопят Л.М.,

кандидат історичних наук,

Східноєвропейський університет економіки і менеджменту

У статті розкриваються питання щодо окремих питань конституційного захисту прав дітей. Зокрема, акцентується увага на забезпеченні спортивних прав дітей.

Ключові слова: дитина, спортивні права, правовий статус, конституційно-правовий статус дитини, право на відпочинок і дозвілля.

В статье раскрываются вопросы по отдельным вопросам конституционной защиты прав детей. В частности, акцентируется внимание на обеспечении спортивных прав детей.

Ключевые слова: ребенок, спортивные права, правовой статус, конституционно-правовой статус ребенка, право на отдых и досуг.

In the article the question about specific issues of constitutional protection of the rights of children. Specifically focuses on providing sports rights of children.

Key words: baby, sports rights, legal status, constitutional and legal status of the child, right to rest and leisure.

Постановка проблеми. Сучасний стан забезпечення прав дітей потребує подальшого законодавчого забезпечення, у тому числі і такої категорії дітей, як діти-спортсмени. Формування політики спорту для молоді має стати пріоритетним завданням соціальної політики держави.

В сучасних умовах розвитку конституціоналізму в Україні, коли людина визнається найвищою соціальною цінністю, загальний статус людини є комплексом її основних прав, свобод і обов'язків, який, згідно з Конституцією України, визнається за всіма членами суспільства, у тому числі за дітьми.

Відповідно до принципів Конвенції ООН про права дитини Україна зобов'язалася поважати право дитини щодо виховання у відповідності з його здібностями. Кожна дитина, незалежно від стану здоров'я, національності, статі, соціального статусу, повинна мати можливість повноцінно розвиватися, отримувати відповідну освіту та брати участь у житті суспільства, що, у свою чергу, надзвичайно необхідно для повного розвитку особистості, таланту, розумових та фізичних здібностей маленьких українців.

Вплив спорту на розвиток дітей важко переоцінити. Прищепити навички здорового способу життя, навчити отримувати задоволення від занять фізкультурою та спортом – саме у цьому полягає правильний фізичне виховання дитини. Спорт допомагає покращити фізичний та психологічний стан дитини, закласти фундамент міцного здоров'я, успішної учбової діяльності, розумового та емоційного розвитку дитини. Діти є однією із вразливих категорій населення. Діти ж, які з дитинства займаються професійним спортом, перебувають у групі особливого ризику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ці питання розглядалися у працях науковців А.Ю. Бордюгової, С.М. Стороженко, О.Д. Сокурено, С.В. Алексєєва, А.В. Оболонського, О.А. Моргунова, І.Р. Процика та ін., але ніхто з них не займався досконало проблемою правового захисту прав дітей спортсменів, що є метою статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток спорту в останні 40 років призвів до ситуації, яка характеризується раннім виявленням здібностей і талантів дітей, ранньою спеціалізацією, внаслідок чого діти з раннього віку стикаються з серйозними зобов'язаннями, високим рівнем тренувань, тиску і очікувань.

Дослідник даного питання П. Девід у своїй праці «Права Human Rights in Youth Sport: A Critical Review of Children's Rights in Competitive Sports» вважає, що приблизно 20% дітей, що беруть участь у спортивних змаганнях, потенційно схильні до ризику різних видів жорстокого поводження, порушення прав та/або експлуатації, і що 10% є жертвами того чи іншого типу порушення їхніх прав. Незважаючи на такі дані, питання щодо прав дітей спортсменів та їх порушення є відкритим [1].

Спорт вищих досягнень за своєю природою є нелегкою фізичною активністю, на жаль, і для найменших спортсменів. До деяких видів спорту, таких як теніс, гімнастика, фігурне катання, плавання, хокей, баскетбол чи футбол, нерідко дітей залучають віком від чотирьох років. Крім того, у віці шести років деякі діти вже систематично тренуються та беруть участь у змаганнях. Так, наприклад, у Китаї шукати майбутніх чемпіонів починають змалечку: діти починають вчитися у звичайній школі з трьох років і одним із обов'язкових уроків є гімнастика. До занять входить суміш ушу, акробатики, рухливих ігор та вправ для розвитку координації. Пізніше школярів навчають п'ятьма базовим видам спорту: легка атлетика, баскетбол, настільний теніс, ушу та бадмінтон. Проте потрапити до спортивного інтернату може не будь-хто з бажаючих. Там навчаються обрані. Таких закладів по всій країні – 300. У них займаються близько 50 тисяч дітей. Усі витрати з виховання дитини бере на себе держава. Якщо ж на певному етапі навчання дитину відрахують з інтернату, сім'я отримує компенсацію – по 1,2 тисячі доларів за кожен рік в інтернаті. Тренувальний режим не поблажливий: діти займаються по 4-6 годин щодня і без канікул. Один вихідний отримують лише ті, чий родині живуть недалеко від інтернату [2].

У статті 24 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини зазначено: «Держави-учасниці визнають право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб і відновлення здоров'я» [3]. Відтак фізична активність є важливим компонентом, необхідним для здоро-

вого росту і розвитку. Тим не менш у боротьбі за успіх не завжди враховується той факт, що інтенсивні тренування з раннього віку можуть мати шкідливі наслідки і серйозно загрожувати фізичному і розумовому розвитку дитини, а також йдуть врозріз зі ст. 24 Конвенції про права дитини, та ст. 31 Конвенції про права дитини щодо права дитини на відпочинок і дозвілля.

Відповідно до статті 28 (1) Конвенції про права дитини держави-учасниці визнають право дитини на освіту, але дітям-спортсменам часто важко поєднувати тренування і шкільну освіту.

У преамбулі до Конвенції про права дитини визначається, що «дитині для повного і гармонійного розвитку її особі необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння». Тим не менш багато дітей-спортсменів позбавлені можливості нормального сімейного життя, оскільки вони живуть у спортивних школах з самого раннього віку. Інша частина дітей здатна продовжувати жити у себе вдома, однак актуальним питанням залишається таке: чи можуть 20-30 годин на тиждень, присвячені, наприклад, спортивній гімнастиці, замінити батьківську турботу і сприяти гармонійному розвитку дітей?

Молоді спортсмени, які повинні вставати рано і тренуватися перед тим, як йти в школу, а потім навчатися, йти на тренування знову, ввечері мають мало часу для себе або взагалі не мають його, як і часу для відпочинку. Безумовно, така інтенсивність тренувань обмежує можливості цих дітей для ігор, спілкування з друзями. Це протирічить ст. 31 Конвенції про права дитини щодо права дітей брати участь в іграх і розважальних заходах, що відповідають їхньому віку.

Діти також можуть стикнутися зі зловживаннями та насильством у спорті. Стаття 19 Конвенції про права дитини зобов'язує держав-учасниць вживати усіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалої і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину.

Цікавим є питання про участь дітей у спортивних єдиноборствах, де існує ризик для життя і здоров'я, що забороняється ст. 19 Конвенції. Чи можуть діти давати згоду на ризик чи шкоду, яка можлива при заняттях боксом чи єдиноборствами? І чи мають право батьки давати згоду для такого ризикованого спорту від імені своєї дитини?

Від двох до десяти відсотків молодих спортсменів використовують допінг. Деякі діти-спортсмени використовують допінг, не знаючи цього, інші вирішили самі вживати заборонені препарати, щоб поліпшити свої результати або щоб не відставати від інших юних спортсменів. Така ситуація часто пов'язана з недостатнім виконанням статті 17 Конвенції про права дитини щодо належної інформації про наслідки прийняття незаконних препаратів. Також у даному випадку проігноровано право дитини «мати найвищий досяжний рівень здоров'я» (ст. 24 Конвенції про права дитини) [3].

Досі ані Конвенцією про права дитини, ані Комітетом з прав дитини не вирішено питання про встановлення мінімального віку для початку інтенсивних тренувань дітей, для можливості брати участь в спортивних змаганнях різного рівня, для конкурування з дорослими, адже вважається, що спортивні федерації можуть самостійно врегульовувати дане питання. Основою для вирішення даного питання можуть бути статті 31, 32 Конвенції про права дитини.

Отже, у більшості випадків заняття спортом є корисним для дитини. Тим не менш спортивні результати юного спортсмена значною мірою залежать від умов тренувань, за яких відбуваються.

Станом на початок 2014 року в Україні функціонувало понад 1500 ДЮСШ, в яких займалися близько п'ятсот тисяч вихованців від 6 до 18 років. Майже 200 з них мають статус шкіл олімпійського резерву. Критичною є ситуація, що склалася з фінансуванням значної частини дитячо-юнацьких спортивних шкіл, а також зі скасуванням пільг щодо плати за землю для спортивних об'єктів. Спортивні школи втратили частину фінансування (близько 200 000 000 гривень), які раніше отримували від Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності і, відповідно до чинного законодавства, повинні фінансуватися за рахунок місцевих бюджетів. Водночас доходи багатьох місцевих бюджетів суттєво зменшилися.

З прийняттям змін до Податкового кодексу надання пільг з плати за землю для спортивних об'єктів передано на розсуд органів місцевого самоврядування. Однак, якщо доходів місцевим бюджетам не вистачає на елементарні потреби, чи будуть місцеві ради надавати пільги спортивним об'єктам, які не компенсуються державою? Тому необхідність платити податок на землю може призвести до серйозних проблем у здійсненні спортивної діяльності в Україні [4].

Модель фінансування дитячого спорту з місцевих бюджетів явно запозичена на Заході. Але, наприклад, у США дитячу спортивну підготовку порівні з спеціалізованими школами проводять також середні та вищі навчальні заклади, в Україні ж цю систему вдається реалізувати не скоро, а падіння економіки і надзвичайно сильна інфляція, що спостерігаються в Україні вже більше року, призведуть до того, що грошей на спорт у місцевих бюджетах як не було, так і не буде.

Однак, якщо існуючий стан справ збережеться, це неминуче викличе втрату навіть тих залишків спортивної інфраструктури, які усе ще служать юним спортсменам: заради власного порятунку спортшколи можуть почати

переводити свої бази, табори і басейни на баланс місцевих бюджетів, що, як показує практика, згодом означає майже стовідсоткову їх приватизацію. У результаті дитячий спорт ризикує остаточно перетворитися на прерогативу виключно забезпечених сімей. І тоді вже через 5-10 років наша країна може остаточно попрощатися зі своїми олімпійськими надіями [5].

У США багато спортсменів звертаються за фінансовою допомогою до звичайних громадян через сайт «RallyMe» («Станьте моєю командою»). Так, чемпіонка світу по скелетону Кеті Уландер збрала через сайт \$6,5 тыс. на перельоти, оренду льоду, житла і купівлю лез [6].

З точки зору прав людини, рівень гарантій для дітей-спортсменів мізерний, і тому існує необхідність у подальших дослідженнях у цій сфері, щоб більш ефективно захищати права дітей в спорті.

Введення мінімального віку для інтенсивних спортивних тренувань, разом з віковими обмеженнями для участі в змаганнях, дали б дітям-спортсменам можливість краще захиститися від шкідливих наслідків для здоров'я та експлуатації. Юні спортсмени, крім того, мали б більше можливостей для отримання повноцінної освіти, дозвілля, спілкування з батьками та друзями. Якою мірою мінімальний вік зможе захистити молодих людей від насильства і допінгу, важче сказати, але ясно, що це піддасть їх ризику на більш пізньому етапі, коли вони, можливо, матимуть більші можливості захистити себе. Крім того, можна стверджувати, що введення мінімального віку не суперечить, а йде у відповідності до інших прав дитини. Сумнівно, що вікові обмеження для участі дітей у професійному спорті будуть введені, однак будемо сподіватися, що спорт у майбутньому буде більшою мірою керуватися правами дитини і меншою мірою – інтересами батьків, тренерів та спортивних організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. David P. Human Rights in Youth Sports / P. David. – London : Routledge, 2005. – 217 p.
2. Угрюмов М. Китайці «штампують» олімпійських чемпіонів насиллям та пігулками – експерт [Електронний ресурс] / М. Угрюмов. – Режим доступу : <http://prosport.tsn.ua/sport/kitayci-shtampuyut-olimpiyskih-chempioniv-nasilyam-ta-pigulkami-ekspert.html>.
3. Конвенція про права дитини ООН [Електронний ресурс] : Конвенція, від 20.11.1989. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
4. Проблеми забезпечення належного функціонування закладів фізичної культури і спорту за нових законодавчих умов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/news/Novyny/102416.html>.
5. Костюченко А. Фінансування ДЮСШ: діти з бідних сімей остаточно втратять шанс займатися спортом? [Електронний ресурс] / Костюченко А. – Режим доступу : <http://www.slovoidilo.ua/2015/06/04/statija/suspilstvo/finansuvannya-dyushh-dity-z-bidnyx-simej-ostatocno-vtratyat-shans-zajmatysya-sportom>.
6. Кто в США финансирует спорт? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aif.ru/dontknows/answer/1061420>.